

The principles which were laid in the text of the Charter are the key to an adequate level of existence and development of local self-government as a public authority, which aims to provide an appropriate level of citizens' existence at the local level.

Keywords: *European Charter of Local Self-Government, the competence of local self-government, the principles of local self-government, powers and functions of local self-government, implementation of the principles of local self-government.*

УДК 340.111.5(100)"312"(045)

С. В. Папаяні

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена дослідженню питання інтернаціоналізації правових систем в умовах глобалізації. Проведено ґрунтовний конституційно-правовий аналіз. Виділяються схожі та відмінні риси процесів інтернаціоналізації та глобалізації. Обґрунтовується принципова різниця між ними. Особливо увага приділяється вивченню концепції «інтернаціоналізації прав людини».

Ключові слова: інтернаціоналізація, глобалізація, модернізація, конституційне право, права людини.

Постановка проблеми. Із суттєвим підвищенням ролі міжнародного права у внутрішніх правопорядках держав, пов'язаним з активним процесом глобалізації та міждержавної інтеграції, зростає інтерес до вивчення питання інтернаціоналізації правових систем, зокрема конституційного права. На думку В. Н. Денисова такі процеси напряму пов'язані не тільки з підвищенням ролі міжнародного права у внутрішніх правопорядках держав, але й зі зміцненням та удосконаленням конституційно-правового регулювання питань участі держав у процесах міждержавної інтеграції [5, с. 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі широко висвітлена проблема взаємодії світового співтовариства і національних правових систем. Зокрема, зазначається, що нині чітко спостерігаються дві зовнішньо протилежні тенденції: з одного боку, процес глобалізації й інтернаціоналізації, поглиблення міждержавної й правової інтеграції та взаємозв'язку країн і народів, а з іншого – національна ідентифікація, фрагментація, відокремлення правових систем [8, с. 52]. Одні дослідники співіснування цих тенденцій сприймають як парадокс, як складну для вирішення теоретичну проблему. Для них вихід з проблемної ситуації найчастіше полягає у відмові від дослідження процесу інтернаціоналізації в обмін на вивчення національних державних інтересів та інших традиційних правових інститутів [3, с. 69–125]. Особливо така тенденція виявляється серед російських учених-конституціоналістів. Більшість інших дослідників пояснюють цю ситуацію з точки зору теорії дуалізму, розглядаючи вказані тенденції як самостійні, незалежні одна від одної, або принаймні не надають значення їх взаємозв'язку [16, с. 23].

Викладення основного матеріалу. Міжнародна й національні системи як частини спільного глобального соціально-правового простору функціонують завдяки модернізації й прогресу суспільних відносин. У цих умовах перед світовим співтовариством стоїть завдання формування нового світового порядку, здатного істотно підвищити рівень керованості міжнародної системи в умовах глобалізації. За таких умов дедалі більший обсяг суспільно-політичного життя виходить за межі держави. У зв'язку з цим управління світовою системою можливе лише спільними зусиллями держав. В результаті істотно підвищується роль усіх конституційно-правових засобів для ефективного забезпечення управління міжнародними відносинами.

Очевидно, що побудова такої системи можлива лише за умови всебічного врахування інтересів усіх суверенних національних держав, механізм забезпечення яких безпосередньо пов'язаний з подальшим розвитком конституційно-правового регулювання. Більшість дослідників цього процесу зазначають, що саме від оптимальної організації сучасного світу, ефективної взаємодії міжнародного й конституційного права залежатиме існування людства [6, с. 17].

На розвиток зарубіжної юридичної науки, в цей період у вивченні процесів інтернаціоналізації права вплинула парадигма модернізації, яка передбачала, зокрема, положення про ослаблення значення національного й етнічного факторів у міру розвитку науково-технічного та економічного прогресу [2, с. 255]. Інтернаціоналізація розглядалася переважно як процес, протилежний збереженню національно-правових особливостей у різних проявах, а тому такий, що суперечить національному розвитку і самостійності нових державних утворень чи становленню національних політико-правових систем.

Якщо у вітчизняній юридичній літературі проблема інтернаціоналізації практично припинила обговорюватися, то в зарубіжній вона продовжує залишатися цілком актуальною науковою темою. Тут можна виділити уніфікований, комплексний за своїм змістом напрям, який чітко інтерпретує феномен інтернаціоналізації. Останній асоціюється з розширенням сфери дії тих чи інших явищ, як правило, до масштабів світового співтовариства, тому розглядається в безпосередньому зв'язку з процесом глобалізації. В цьому контексті обговорюється інтернаціоналізація виробництва, капіталу, економіки, управління, засобів масової інформації, культури, безпеки тощо.

Вивчаючи різні підходи та концепції інтернаціоналізації автор дійшов висновку, що частіше за все сучасні процеси інтернаціоналізації права розглядаються як такі, які відбуваються під впливом західних правових систем без належної поваги до особливостей інших правових систем. Так, наприклад, В. Ліндел зазначає, що інтернаціоналізація – це умовний знак процесу розширення сфери дії в основному західної концепції права [23]. Але, вважаємо, що таке розуміння звужує саму природу феномена інтернаціоналізації та суперечить її універсальному характеру. Вважаємо більш прийнятним буде використання іншого визначення інтернаціоналізації – поступове взаємопроникнення міжнародно-правових та державно-правових стандартів, які, однак, не зачіпають державного суверенітету.

Іншої точки зору дотримується С. Флогайтс, який вважає, що інтернаціоналізація базується на таких основних принципах, як правова держава, захист прав і свобод людини, демократія. На його думку, сам процес інтернаціоналізації утворюють такі поняття, як уніфікація, гармонізація та інформатизація. При цьому в основі інтернаціоналізації лежать два протилежних явища – конвергенція, яка означає консенсус, досягнутий на міжнародному рівні національними урядами щодо розробки спільних рішень, і дивергенція (розбіжність), що випливає з особливостей кожної національної правової системи і базується на принципах суверенітету державної влади та невтручання у внутрішні справи держави [21].

Таким чином, інтернаціоналізація є неоднозначним явищем, що стосується широкого кола теоретичних і методологічних питань. Інтернаціоналізація конституційного права залежить від рівня суспільних відносин у тій чи іншій сфері в певній державі та рівня інтеграції останньої в міжнародне та європейське співтовариство. Так, на думку Ю. О. Волошина, інтернаціоналізація конституційного права держав Європи має два основних джерела розвитку: 1) економіку, що втілюється в розвитку спільного ринку, дедалі більшому проникненні в національні економіки; 2) політичну або конституційну інтернаціоналізацію, ядром якої стали захист прав і свобод людини і громадянина, розвиток місцевого самоврядування та інститутів демократії [2, 303–304].

Отже, безпрецедентний наступ демократії та крах авторитарних та тоталітарних режимів практично у всіх регіонах світу створили передумови для переосмислення захисту прав людини тільки державою. Інтернаціоналізація прав людини, трансформація ідеї конституційних прав в декількох країнах в універсальну концепцію та головний предмет міжнародної політики і міжнародного права – це феномен ХХ ст. Але слід зазначити, що це відбувалося не миттєво. На думку А. Ю. Саломатіна, «інтернаціоналізація – явище, властиве людству, принаймні, починаючи з періоду доіндустріального суспільства» [13 с. 85].

Дослідження проблематики прав людини протягом багатьох років здійснювалося переважно з позиції так званого політичного реалізму. В рамках даної теорії права людини фактично ототожнювалися з раціоналізованими інтересами переможців у світовій конкуренції держав, що в принципі виключає будь-який серйозний внутрішньополітичний та міжнародний діалог у цій сфері [10, с. 124].

З точки зору реалістів, будь-яка більш або менш серйозна спроба імплементації прав людини буде носити інтервенціоналістський характер. Розвинені країни, що виступають за права громадян інших країн, лише використовують дану проблематику для прикриття своїх імперіалістичних цілей. Більш того, в світі існують глибокі культурні відмінності, котрі не можуть не відбиватися на тлумаченні прав людини. Особливо складна ситуація з правами людини, що знаходить відображення у конституційно-правовій доктрині. Так, А. Якхеші доводить неможливість нав'язування ісламським державам західних стандартів. Він вважає, що має бути знайдена нова концепція прав людини, яка б враховувала відмінності в культурах держав [23, р. 297].

На думку Д. Д. Невірко, «інтернаціоналізація прав людини ніколи не була суто гуманітарною ідеєю, тобто розвиткові прав людини в геополітичному масштабі ми зобов'язані корисній зацікавленості найбільш розвинених держав» [11]. Таким чином, прагнення нав'язати іншим країнам більш високі конституційні стандарти прав і свобод вступає у протиріччя з довгостроковою стратегічною задачею підтримання порядку і стабільності на планеті.

У процесі становлення ідеї прав як універсальної та інтернаціональної концепції відбулися важливі зміни у її розумінні. Л. Хенкин вважає, що слід розрізняти два різних прояви загальної концепції прав людини. На його думку, «універсалізація» принесла прийняття концепції особистих прав людини всіма товариствами та урядами, що було відображено в національних конституціях і законах, «інтернаціоналізація» принесла угоду про те, що особисті права людини становлять «міжнародний інтерес» і являються суб'єктом дипломатичних відносин, міжнародних інститутів і міжнародного права

[22, р. 17].

В США в 1970-1980-ті роки з'явилася інтернаціоналістська модель прав людини. Її автори наполягали на тому, що права і свободи особи вище за суверенітет. На їх думку, порушення прав людини, викликані не культурними відмінностями, а відсутністю демократії і тому «сильні демократичні країни можуть проводити обмежені інтервенціоналістські дії, щоб полегшити страждання» тих, чії права були порушені [20, р. 3]. Прихильники інтернаціоналістської ідеї вірять в можливість реформ за межами національних держав. Головна внутрішньополітична задача вбачається в забезпеченні прав людини. Вони доводять, що оскільки ООН виявилася не в змозі захищати народи від серйозних порушень у цій сфері, ініціативу повинні взяти на себе провідні демократичні держави [19, р. 74].

Такі тенденції проявляються вже сьогодні. Так, права людини, визнані західними країнами-лідерами, починають репрезентувати себе у якості «загальнолюдських цінностей та норм», а транснаціональні та наддержавні інститути трансформуються в інструменти політичного впливу «центра сили» на держави-аутсайтери в сфері забезпечення прав людини.

Таким чином, в сучасних умовах традиційна опозиція «держава – особа» перетворюється в більш складну структуру, що явно виявляє себе у контексті міжнародних відносин. Сьогодні вже протиставляються дві опозиції: «держава – особа» та «держава – наддержавні структури», які надалі синтезуються в третю – «особа – наддержавні структури» [17, с. 19].

Проте, на нашу думку, використання зарубіжного досвіду вирішення національних проблем має бути обережним і зваженим. Запозичення норм і принципів без урахування як реалій своєї країни, історичних особливостей розвитку, так і міжнародних обставин, може призвести до негативних наслідків. Тут, на думку Ю. О. Волошина, слід враховувати те, що держави запозичують одна в одній правові норми, інститути, галузі права, але не саму правову систему, під якою розуміють не лише норми, а й механізм їх функціонування в певному суспільстві. Імплементовані у правову систему, норми, набувають національної специфіки [2, с. 264].

Нормативні акти, політика та інститути, що стосуються міжнародно-визнаних прав людини, у свою чергу, не замінюють національних законів та інститутів, вони забезпечують додатковий міжнародний захист прав, проголошених у національному законодавстві. Міжнародні нормативно-правові акти з прав людини в більшості випадків реалізуються через норми і інститути національного права. Міжнародне право буде «задоволено», якщо права людини в достатній мірі будуть забезпечуватися через інститути національного права [11].

Як підкреслює Ю. А. Тихомиров, інтернаціоналізація в національному праві протікає нерівномірно і дуже суперечливо. Позначаються об'єктивні фактори (конфлікти, війни, економічне зростання); державно-правові зміни в окремих країнах (революції, перевороти, політичні курси, конституції); нарешті, вельми нерівномірно і неоднаково взаємний вплив міжнародно-правових масивів стосовно до різних країн (деструкції, «обвали» правових станів і інститутів). Не однаковий й ступінь «готовності» різних правових систем до міжнародних норм, причому не тільки національних норм як таких, а й правової свідомості громадян і правових традицій країни. Визнаючи відому позитивність інтернаціоналізації національного права, Ю. А. Тихомиров вважає, що її не можна абсолютизувати і тим самим захоочувати «глобалізаторські апетити» крупних монополій і ряду держав. Міжнародний диктат небезпечний. Необхідно дотримуватися зваженого сприйняття міжнародного права [14, с. 168].

Інтернаціоналізація вимагає від національних правових систем як створення умов для оптимального розвитку міждержавної інтеграційної співпраці, так і відкритості для взаємодії одна з одною та з ліберальним механізмом взаємодії між системами національного конституційного й міжнародного права [21].

На думку Я. В. Чернопищук, інтернаціоналізація права як явище має декілька рівнів залежно від географії поширення. Перший рівень – це європеїзація національних правових систем в територіальному просторі Європи, другий рівень – взаємодія національних правових систем в масштабі націй, та третій – глобалізація, що у правовому значенні має наслідком створення спільного наддержавного права. Кожен з цих рівнів є унікальним, має свою специфіку, і в той же час взаємодіє з іншими [17, с. 59].

Отже, слід зазначити, що в умовах глобалізації інтернаціоналізація конституційного права здійснюється активно та має багатопланову форму прояву. Розвиток національних правових систем суверенних держав завжди являв собою інтернаціональний процес. Не викликає сумнівів той факт, що для розбудови національної системи права держави використовують досвід інших країн. На думку І. І. Лукашука, жодна правова система не є суто національним явищем [10, с. 36]. При цьому, виходячи з власне теоретичного підґрунтя, слід говорити про формування в процесі інтернаціоналізації внутрішньо відмінної єдності правової системи, в якій національні суб'єкти правовідносин, як суб'єкти взаємодії, зберігають себе як оновлені у процесі взаємного впливу, але залишаються відносно самостійними утвореннями.

Можна констатувати, що сучасні процеси взаємовпливу правових систем держав, міждержавної інтеграції свідчать про підвищення ролі інтернаціоналізації у правовій сфері. У цьому контексті не можна

не погодитися з думкою Ю. О. Тихомирова про те, що «зближення національних правових систем у міжнародному масштабі стало найгострішою проблемою сучасності» [15, с. 83].

Слід також зазначити, що активність процесів інтернаціоналізації правових систем, їхня ефективність при формуванні нових форм правового регулювання безпосередньо залежать від глобалізації. Глобалізація за допомогою феномена правової інтернаціоналізації істотно впливає на характер і функції держави. Вона веде до інтенсифікації взаємовпливу держав, до посилення їхньої взаємозалежності.

Оскільки глобальні проблеми можна вирішити лише спільними зусиллями держав, то об'єктивується необхідність формування достатньо високого рівня інтернаціоналізації національних правопорядків, вироблення універсальних норм тощо. На національному ж рівні необхідно розробити гнучкий конституційний механізм участі держави у процесах інтернаціоналізації правових систем. Водночас, як зазначають дослідники, не можна плутати глобалізацію з такими політико-правовими процесами, як інтернаціоналізація й міждержавна інтеграція [1, с. 41].

Однак, глобалізацію слід відрізнити від інтернаціоналізації перш за все тим, що починають руйнуватися національні кордони, підриваються основи національного суверенітету. На думку С. В. Чугрова, «їх можна розглядати як стадії, що йдуть одна за одною» [18, с. 20]. Н. А. Косолапов вважає, що «інтернаціоналізація передбачає «вихід чогось раніше суто внутрішнього за початкові рамки». Він зазначає також, що вона універсальна за об'єктами та простором, який вона охоплює, хоча не обов'язково залучає всіх або майже всіх учасників міжнародного життя... Інтернаціоналізація – історико-еволюційна підготовка глобалізації, прямий та безпосередній початок останньої, яка б не могла виникнути, якщо б їй не передували масштабні, довготривалі, всеохоплюючі процеси інтернаціоналізації» [7, с. 233–234]. Схожої точки зору дотримується А. Ю. Саломатін, який вважає глобалізацію стадією інтернаціоналізації, пов'язану з переходом до постіндустріальної економіки. Він називає цю стадію «постіндустріальною інтернаціоналізацією» [13, с. 86].

В свою чергу, Ю. О. Волошин зауважує, що «глобалізація може бути підвидом інтернаціоналізації, у той час як інтернаціоналізація відрізняється від першої двома ознаками». Першою ознакою, на його думку, є те, що інтернаціоналізація може виникнути на регіональному або двосторонньому рівні, у той час як глобалізація має місце на загальному, наднаціональному рівні, рівні всього світового співтовариства. Другою – інтернаціоналізація може відбуватися між державою і міжнародною урядовою або міжнародною неурядовою організацією з питань регіональної співпраці, не охоплюючи ширших меж, хоча діяльність подібних організацій може стосуватися питання глобального масштабу [2, с. 276].

Однак, існує й протилежна точка зору, згідно з якою глобалізація – це процес, що відбувається в іншій площині. Так, С. Леонт'єв, В. Рамзес, С. Юрков та В. Мартинов вважають, що «глобалізація виглядає, скоріше, категорією-конкурентом інтернаціоналізації, де, мабуть, її антитезою, ніж її логічним продовженням, розвитком, хоча наочний прояв цього процесу... має місце й у ході інтернаціоналізації, що виокремлюється яскраво вираженим посиленням взаємозалежності різних держав» [9, с. 15]. На нашу думку, не можна відокремлювати ці два процеси. Вважаємо, що інтернаціоналізація може бути як стадією, яка продовжує глобалізацію, так і відбуватися паралельно із нею, перетинаючись на певних етапах.

Отже, інтернаціональний аспект полягає в тому, що держава вступає у відношення взаємозалежності внаслідок необхідності забезпечення спільних інтересів, з якими пов'язані й національні інтереси. Насамперед, це забезпечення загального миру та безпеки, спільної економічної політики тощо. Тут слід наголосити, що інтернаціональний аспект є порівняно новим явищем. Лише нещодавно людство досягло рівня цивілізації, який дає змогу усвідомити єдність національних і загальнонародських інтересів.

Не можна не погодитись з твердженням про те, що розвиток внутрішнього права держав завжди являє собою інтернаціональний процес. Формуючи свою правову систему, держави запозичують досвід одна одної. Так, А. А. Рубанов відзначає, що «міжнародний взаємозв'язок національних правових систем – глобальне юридичне явище» [12, с. 11]. Чим складнішими стають суспільні відносини, чим ширшими є завдання національних правових систем, тим вище значення запозичення зарубіжного досвіду. Особливих масштабів це явище набуває в умовах глобалізації.

Слід зазначити, що правова інтернаціоналізація має місце в різних формах. Поряд з традиційним зближенням законодавства різних країн на основі норм міжнародного права використовується його гармонізація, як спосіб забезпечення єдності в різноманітті у вигляді узгодження концепцій і програм, вироблення загальних нормативних понять і оцінок. Важливе значення має уніфікація законодавства, як метод створення однакових актів та норм і орієнтація на певні стандарти – техніко-юридичні акти. Нарешті, найбільш жорсткою і обов'язковою процедурою є імплементація – виконання державою міжнародно-правових норм шляхом їх включення до національної правової системи [15, с. 88].

Висновок. Таким чином, в наш час проблематика конституціоналізації міжнародного та інтернаціоналізації національного правопорядків стала дуже актуальною завдяки підвищенню ролі та значення міжнародно-правового регулювання широкого кола питань, які раніше належали виключно до компетенції національної держави. Отже, міжнародна й національні правові системи взаємодіють між собою та функціонують завдяки модернізації й прогресу суспільних відносин. У цих умовах

актуалізується завдання формування нового світового порядку, здатного не тільки істотно підвищити рівень керованості міжнародної системи в умовах глобалізації, а й позитивно вплинути на якість управління на рівні відповідних держав. За таких умов все більший об'єм суспільних відносин виходить за межі держави, тому й управління світовою системою можливе лише спільними зусиллями. В результаті істотно підвищується роль всіх об'єктів та засобів конституційно-правового регулювання в ефективному забезпеченні управління міжнародними відносинами.

Список використаної літератури

1. Блинов А. С. Национальное государство в условиях глобализации: контуры построения политико-правовой модели формирующегося глобального порядка / А. С. Блинов. – М. : МАКС Пресс, 2003. – 149 с.
2. Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: монограф. / Ю. О. Волошин. – К.: Логос, 2010. – 428 с.
3. Глобализация и развитие законодательства: очерки / С. А. Боголюбов, В. Г. Вишняков, Н. Г. Доронина, Н. М. Колосова и др.; отв. ред. Ю. А. Тихомиров, А. С. Пиголкин. – М.: Городец, 2004. – 464 с.
4. Гусарев С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти / С. Д. Гусарев. – К.: Знання, 2005. – 375 с.
5. Денисов В. Н. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / За ред. В. Н. Денисова. – К.: Юстиніан, 2006. – 672 с.
6. Конюхова И. А. Международное и конституционное право: теория и практика взаимодействия / И. А. Конюхова. – М.: Формула права, 2006. – 496 с.
7. Косолапов Н. А. Глобализация, миропорядок начала XXI века и Россия. Постиндустриальный мир и Россия / Отв. ред. В. Г. Хорос, В. А. Красильщиков. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 614 с.
8. Лапкин В. В. Модернизация, глобализация, идентичность. Общие проблемы и российские особенности / В. В. Лапкин // Полис. – 2008. – № 3. – С. 50–58.
9. Леонтьева Е., Рамзес В., Юрков С., Мартынов В. Япония и глобализация. – М.: НОРМА, 2001. – 310 с.
10. Лукашук И. И. Глобализация, государство, право, XXI век / И. И. Лукашук. – М.: Спарк, 2000. – 279 с.
11. Невирко Д. Д. Интернационализация прав и свобод человека: историко-правовой анализ // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z2055_page_9.html
12. Рубанов А. А. Теоретические основы международного взаимодействия национальных правовых систем / А. А. Рубанов. – М.: Наука, 1984. – 159 с.
13. Саломатин А. Ю. Интернационализация права в условиях глобализации (на примере трудового права) / А. Ю. Саломатин // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. – 2007. – №2. – С. 85–91.
14. Тихомиров Ю. А. Интернационализация национального права / Ю. А. Тихомиров // Московский юридический форум «Глобализация, государство, право, XXI век»: По материалам выступлений. – М.: Наука, 2004. – С. 168–169.
15. Тихомиров Ю. А. Национальные законодательства и международное право: параллели и сближения / Ю. А. Тихомиров // Московский журнал международного права. – 1993. – № 3. – С. 80–88.
16. Федоренко В. Л. Теоретико-методологічні проблеми системи сучасного конституційного права України / В. Л. Федоренко // Право України. – 2007. – № 2. – С. 21–26.
17. Чернопищук Я. В. Конституціоналізація процесу європейської інтеграції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 Конституційне право; муніципальне право / Я. В. Чернопищук, Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2012. – 259 с.
18. Чугров С. Глобализация, модернизация или интернационализация? / С. Чугров // Мировая экономика и международны отношения. – 2002. – № 4. – С. 19–21.
19. Donnelly J. International human rights / J. Donnelly. – Boulder, L, 1993. – 530 p.
20. Falk R. Human rights and state sovereignty / R. Falk. – N.Y.: Holmes and Meier, 1981. – 218 p.
21. Flogaitis S. Administrative Law of Internationat Organizations: With Special Regard to the United Nations / S. Flogaitis // Internationalization of Public Law: The European Group of Public Law (EGPL): Colloquium, Legrana (Greece), 16–18 of September 2005. – London, 2006. – Vol. LXXXIII. – P. 278.
22. Henkin L. The Age of Rights. Columbia University Press / L. Henkin. – N.Y., 1990. – P. 17.
23. The Iranian Journal of International Affairs. – 1999. – № 2. – P. 297.

S. Papayani

INTERNATIONALIZATION IN TERMS OF GLOBALIZATION: CONSTITUTIONAL AND LEGAL ANALYSIS

The article investigates the issue of internationalization of legal systems in the globalization context. The thorough constitutional and legal analysis was conducted. The similarities and distinctive features of the

internationalization and globalization processes are highlighted. It substantiates the fundamental difference between them. Special attention is paid to the concept of «internationalization of human rights».

Author concludes that most often advanced the internationalization of law regarded as taking place under the influence of Western legal systems. The internationalization is ambiguous phenomenon, which covers a wide range of theoretical and methodological issues. The internationalization of constitutional law depends on the level of social relations in a given area in a given country and the level of integration of the latest in international and European community.

According to the author, the use of foreign experience solving national problems should be careful and prudent. Borrowing norms and principles with the realities of their country, historical features of development and international circumstances, can lead to adverse consequences. Internationalization requires national legal systems create conditions for the optimal integration of interstate cooperation and openness to interact with each other and with the liberal mechanism of interaction between the systems of national constitutional and international law.

Keywords: *internationalization, globalization, modernization, constitutional law, human rights.*

УДК 342.534.1

П. В. Романюк

ІМПЕРАТИВНИЙ МАНДАТ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стаття присвячена окремим питанням конституційної теорії та практики, що стосуються інституту імперативного мандату в сучасних умовах.

Метою статті є висвітлення загальнотеоретичних ідей інституту імперативного мандату в Україні та окремих зарубіжних країнах шляхом аналізу конституційно-правової думки та узагальненого практичного досвіду депутатської діяльності.

В представленій статті піднімається питання вибору оптимальної моделі депутатського мандату в Україні через призму ключової проблеми народовладдя, що стосується характеру зв'язку і взаємовідносин виборців із депутатами.

В роботі висвітлюється процес становлення та розвитку концепції імперативного мандату, проводиться загальнотеоретичний аналіз головних його елементів. Також в ній проаналізовано вплив доктрини імперативного мандату на сучасну конституційну практику в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: *мандат, імперативний мандат, народне представництво, представницька система, демократія.*

Постановка проблеми. Народне представництво є предметом наукових досліджень протягом багатьох століть, однак і досі залишається актуальним одне із ключових питань народовладдя, а саме про характер зв'язку і взаємовідносин виборців із депутатами. З цього приводу в науці сформувалися різні точки зору, які можливо умовно згрупувати в наступні теорії – імперативного, вільного та змішаного мандатів народного представника.

Інститут депутатського мандату має важливе значення для формування ефективної системи представницької демократії в Україні, а саме питання щодо вибору оптимального типу депутатського мандату, так як саме від концепції, що закладена в основі моделі мандату народного представника, залежить не тільки статус депутата й організація депутатської діяльності, але й у цілому розвиток вищої представницької установи у державі – парламенту. Питання стосовно типу мандату народного представника набувало актуальності та зазнавало активного обговорення в суспільстві неодноразово з моменту прийняття Конституції. Перш за все, це пов'язано: з невизначеністю в Конституції України в редакції 28 червня 1996 року типу мандату і відсутності прямої заборони як в деяких європейських державах, імперативного мандату; з запровадженням (у зв'язку зі змінами до Конституції 2004 року) партійного імперативного мандату, за якого впроваджувався режим жорсткої партійної дисципліни та можливість вищими керівними органами партії позбавляти депутата мандату, що викликало гостру критику в свою сторону; зі спробами визначення типу мандату через призму попередньої практики імперативності.

Загалом більшість вітчизняних вчених спираючись на європейську конституційну доктрину виступають на позиціях вільного типу депутатського мандату. Однак враховуючи відсутність сталих традицій парламентаризму, а також низький рівень культури окремих народних представників, питання впровадження імперативного мандату в Україні не менш гостро обговорюється в суспільстві. У зв'язку з цим вирішення проблеми вибору мандату народного представника має принципове значення, оскільки це